

нами фактичних підстав застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді відсторонення від посади, як того вимагає ст. 157 КПК України.

Щодо правових підстав для ухвалення рішення про відсторонення від посади іншими суб'єктами – Президентом України та Вищою радою правосуддя, на нашу думку, вони потребують конкретизації, адже законодавець у ст. 155, 155-1 КПК України та в ст. 63 ЗУ «Про Вищу раду правосуддя» [4] зазначив лише, що такі рішення ухвалюються Президентом України на підставі клопотання прокурора про відсторонення особи від посади до органів державної влади та Вищою радою правосуддя на підставі клопотання Генерального прокурора або його заступника про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності, а стосовно судді Вищого антикорупційного суду на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора (виконувача обов'язків Генерального прокурора), які повинні відповідати вимогам ст. 155 КПК України.

Тож і в ст. 154, і в ст. 155-1 КПК України йдеться про те, що такі клопотання розглядаються в порядку, визначеному законодавством, проте якщо порядок щодо тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя передбачено в ЗУ «Про вищу раду правосуддя», то окремого порядку для відсторонення від посади Президентом України на сьогодні немає.

Оскільки ст. 132 КПК України визначає загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження незалежно від того, хто буде ухвалювати таке рішення, вважаємо, що і Президент України, і Вища рада правосуддя, як і слідчий суддя чи суд не мають права застосовувати вищезазначений захід забезпечення кримінального провадження, якщо прокурор не доведе наявності підстав, вказаних у ст. 132 КПК України.

Щодо фактичних підстав, які передбачені в ст. 157 КПК України, на нашу думку, вони обов'язково повинні бути доведені відповідними ініціаторами застосування відсторонення від посади під час розгляду клопотання, незважаючи на те, що законодавець у ч. 1 ст. 157 КПК України серед суб'єктів, які розглядають клопотання про відсторонення від посади, передбачив лише слідчого суддю та суд, не зазначивши Президента України та Вищу раду правосуддя.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384>.

2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

3. Академічний тлумачний словник української мови. URL : <https://slovyk.ua/index.php?swrd=%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2%D0%B0>.

4. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21.12.2016. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text>.

Грина РУДЕНЬКА

старший судовий експерт відділу
товарознавчих та гемологічних
досліджень лабораторії товарознавчих,
гемологічних, економічних,
будівельних, земельних досліджень
та оціночної діяльності
Дніпропетровського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
МВС України (м. Дніпро, Україна)

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ГЕМОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Посилення криміналізації суспільства, як свідчить судово-слідча та експертна практика, на сучасному етапі призводить до вчинення низки кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу дорогоцінних металів, дорогоцінного і напівдорогоцінного каміння, удосконалення способів до їх підготовки, вчинення та приховування, використання новітніх сучасних технічних пристроїв. Зважаючи на це, зараз недостатньо уваги

приділяється проблемам створення відповідних гемологічних лабораторій, закупівлі гемологічного обладнання, підготовці експертів за певною експертною спеціальністю, що дозволить ефективно протистояти злочинним проявам. Звідси актуальність розгляду зазначених питань не викликає сумнівів і пояснюється потребами як науки криміналістики, так і практики розкриття та розслідування кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу дорогоцінного каміння, напівдорогоцінного каміння.

Виробництво, видобуток, використання та операції з діамантами, дорогоцінним, напівдорогоцінним, декоративним камінням та їх аналогами відрізняється підвищеною криміногенністю. На цей час наявна тенденція до збільшення кількості кримінальних проваджень за фактами незаконного видобутку, збуту, контрабанди та конфіскації дорогоцінного каміння органогенного походження (бурштин), викрадення виробів із дорогоцінного каміння, ювелірних виробів зі вставками з діамантами та дорогоцінним і напівдорогоцінним камінням, пошкодження виробів із декоративного каміння (меморіальні об'єкти) та ін. За цими фактами органи досудового розслідування та суд призначають судово-гемологічну експертизу, основними завданнями якої є ідентифікація каміння та його справжності (природне або штучне), виявлення ознак облагороджування, імітацій та підробки, визначення якісних та товарних характеристик, родовища або країни походження, способу оброблення, відповідності якості виробу з каміння стандартам та технічним умовам, прогностичної вартості каміння в ювелірних та інших виробках, у сировині, колекційних та музейних експонатах тощо. Зазначена експертиза виконується за допомогою метрологічного повіреного гемологічного обладнання на основі спеціальних знань у галузі гемології з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду та згідно з Технічними умовами та регламентом Державного гемологічного центра України [1], Законом України «Про судову експертизу» [2].

На вирішення експертизи переважно можуть бути поставлені такі запитання: 1) яка природа (назва) каменю, представленого на експертизу; 2) чи є цей камінь натуральним, синтетичним або імітацією; 3) чи є цей камінь дорогоцінним, напівдорогоцінним чи звичайним; 4) яка вартість каменю, представленого на дослідження; 5) чи є на поверхні каменю сліди металізації чи інші сліди, які вказують на те, що він раніше знаходився у ювелірному виробі; 6) яка технологія його обробки; 7) чи є на об'єктах-носіях (предметах релігійного культу) сліди ювелірних каменів; 8) чи могли складати єдине ціле частини ювелірного виробу; 9) чи мають камені, представлені на дослідження, єдине походження; 10) яка ступінь майстерності особи, що обробляла камені.

До цього часу гемологічні знання майже не застосовувались у судовій практиці. Ювелірні вироби з дорогоцінним та напівдорогоцінним камінням не могли бути оцінені у зв'язку з відсутністю експертів, які мають гемологічну освіту, навички, можуть проводити діагностику на гемологічних приладах згідно з гемологічними практичними рекомендаціями.

На сьогодні такі експертизи проводяться в окремих експертно-криміналістичних підрозділах МВС України, де експерти-гемологи пройшли спеціальну підготовку та атестацію у Державному гемологічному центрі України, мають значний практичний досвід, отримали кваліфікацію судового експерта за спеціальностями 17.1.1 «Дослідження дорогоцінного каміння», 17.1.2 «Дослідження діамантів», 17.1.3 «Дослідження дорогоцінного каміння органогенного походження», 17.1.4 «Дослідження напівдорогоцінного каміння», 17.1.5 «Дослідження декоративного каміння» та внесені до Реєстру атестованих судових експертів Міністерства юстиції України.

Крім того, на сьогодні від фізичних та юридичних осіб до судово-експертних закладів, які проводять судово-гемологічну експертизу, надходить велика кількість запитів щодо проведення експертних досліджень з підтвердження справжності та якості дорогоцінного каміння, огранованих діамантів та вставок з діамантів у ювелірних виробках. Таке зростання попиту на експертні дослідження, на думку науковців і практиків, зумовлені умовами фінансової нестабільності, за яких дорогоцінне каміння, діаманти й навіть напівдорогоцінне каміння слугують засобом вкладення грошових коштів, оскільки в ювелірному виробі (особливо у старовинному) камінь найчастіше є елементом вартості [3, с. 25].

Підсумовуючи, треба зазначити, що судово-гемологічні експертизи – це новий вид експертної діяльності. Такі експертні дослідження є досить складними та потребують від фахівців-експертів спеціальної фахової підготовки й відповідних практичних вмінь, знань й навичок, великого практичного досвіду, а також підтвердження кваліфікації судового експерта за відповідними спеціальностями.

1. Положення про Державний гемологічний центр України : наказ Міністерства фінансів України від 19.07.2004 р. № 465 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 16.07.2012 р. № 837). URL : <https://www.gems.org.ua>.
2. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
3. Києва Л. В., Мороз С. Г., Єгорова Т. М. Судово-гемологічна експертиза як новий вид експертної діяльності. *Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів* : матеріали VI Міжнарод. науково-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 4–5 квіт. 2019 р.). Полтава : ПУЕТ, 2019. С. 24–26.

Сергій ІСЛАНКІН

старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін

Єлизавета КОСЕНКО

студентка ННІ права та інноваційної
освіти Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

ШИЗОФРЕНІЧНІ РОЗЛАДИ ТА ЇХ СУДОВО-ПСИХІАТРИЧНА ОЦІНКА

В основі сучасних судово-психіатричних підходів до шизофренії та розладів шизофренічного спектра лежить використання медичних критеріїв, що належать до «хронічного психічного розладу». Завдяки неймовірній різноманітності клінічних проявів шизофренії, складності розміщення та кваліфікації кількох психопатологічних явищ у її структурі, а також оцінці прогнозу хвороба заслужила репутацію «королеви психіатрії». З цими факторами пов'язані основні особливості та складність юридично-психіатричної експертної оцінки шизофренії.

Шизофренія – це прогресуюче хронічне психічне захворювання з різноманітними психопатологічними симптомами від легкого до важкого ступеня, що призводить до зниження розумової активності, аутизму, втрати психічних процесів та змін особистості у вигляді психічних розладів. При шизофренії працездатність часто знижується, а нерідко повністю втрачається. У судовій психіатрії приблизно половина тих, у кого діагностовано психічне захворювання, мають більшу ймовірність розвитку шизофренії. Цей факт свідчить про її велике судово-психіатричне значення [1, с. 94].

Суспільно небезпечні правопорушення вчиняються хворими на злочинну шизофренію, значно рідше на ранніх стадіях захворювання, коли, власне, відбуваються психічні виробничі зміни (ілюзії, галюцинації тощо). Особливості початкового етапу в основному визначають характер протиправних дій, як правило, це хуліганські дії, пов'язані зі знищенням поїздів. Іноді хворі вчиняють серйозні суспільно небезпечні дії, наприклад, вбивство. У багатьох випадках вони засновані на точних змінах особистості та імпульсивних діях. Шкідлива шизофренія починається в дитинстві та підлітковому віці. Перші ознаки захворювання проявляються у вигляді поступового наростання особистісних змін: пацієнти нетерплячі, жорстокі, ненависні, злі. Втрачаються друзі та знайомі, різко падає успішність у школі. Затримки розвитку часто супроводжуються значними змінами в судовій психіатрії, такими як: вживання алкоголю, різних наркотиків; крадіжка; сексуальні ексцеси. У більшості випадків спостерігається подальше ускладнення захворювання, яке виникає через 1–4 роки від початку процесу. Часто виникають недосліджені галюцинації, марення, афективно-кататонічні розлади. У практиці сучасної судової психіатрії під час діагностики шизофренії, що проявляється одиничним нападом під час злочину, з повною ремісією і виправданням суб'єкта, можна розглядати як збереження хронічного психічного розладу, так і тимчасовий психічний розлад. В разі обмеженої здатності хворий повинен вміти розуміти практичний характер своїх дій і соціальні загрози і стабілізувати психопатологічну ситуацію шляхом трансформації афективних розладів з обмеженою можливістю керувати ними [2, с.63].

Якщо захворювання почалось у період слідства чи під час перебування в місцях позбавлення волі, то хворі звільняються від відбування покарання (ст. 408 Кримінально-